

Nicolas Maslowski **Pamięć jako konflikt a pamięć jako droga do pojednania**

Anderson, Benedict (1983), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London, Verso.

Arendt, Hannah (1963), *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*, New York, The Viking Press.

Arendt, Hannah (1972), *Les origines du totalitarisme, „le système totalitaire”, t. 3*, Paris, Edition du Seuil.

Badie, Bertrand, Pierre Birnbaum (1983), *Sociologie de l'Etat*, Paris, Hachette Littérature.

Bazin, Anne (2002), *Les relations tchéco-allemandes depuis 1989: de la réconciliation bilatérale à l'intégration européenne*, thèse soutenue à l'IEP de Paris.

Beck, Ulrich (2006), *Cosmopolitan Vision*, Cambridge, Polity Press.

Cassin, Barbara (2001), *Politiques de la mémoire, Des traitements de la haine, „Multitudes”, vol. 3 (6)*, s. 177–196. <https://doi.org/10.3917/mult.006.0177>

Gellner, Ernest (1983), *Nations and Nationalism*, Oxford, Blackwell.

Glucksmann, André, Maslowski, Nicolas (2007), *Unie požírá svůj rodný list, „Časopis Babylon”, nr 9*, s. 1–9.

Hartog, François (2003), *Régimes d'historicité. Présentisme et expérience du temps*, Paris, Le Seuil.

Hobsbawm, Eric, Ranger, Terence (1983), *The Invention of Tradition*, Cambridge, Cambridge University Press.

Hobson, John M. (2002), *The two waves of Weberian historical sociology in international relations*, w: Stephen Hobden, John M. Hobson (red.), *Historical Sociology of International Relations* (s. 63–81), Cambridge, Cambridge University Press.

Hroch, Miroslav (1968), *Die Vorkämpfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas: Eine vergleichende Analyse zur gesellschaftlichen Schichtung der patriotischen Gruppen (Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica, Monographia Number 24)*, Prague, Universita Karlova.

Halbwachs, Maurice (1971), *La topographie légendaire des évangiles en terre sainte. Étude de mémoire collective*, nouvelle édition augmentée d'une mise à jour bibliographique, préface de Fernand Dumont, Paris, Presses Universitaires de France.

Jankelevitch, Vladimir (1986), *Les vertues de l'amour*, Paris, Flammarion.

Kantorowicz, Ernst (1957), *The King's Two Bodies: A Study in Mediaeval Political Theology*, Princeton, Princeton University Press.

Lévinas, Emmanuel (1976), *Difficile liberté. Essais sur le judaïsme*, Paris, Albin Michel (1963, éd. revue et augmentée).

Maslowski, Nicolas (2013a), *Politika paměti: Mezi minulostí a přítomností*, „Slovak Journal of Political Sciences”, vol. 13, nr 4, s. 274–288.

Maslowski, Nicolas (2013b), *General introduction: The collective memory paradigm, from sociology to international relations*, w: Nicolas Maslowski (red.), *Collective Memory and International Relations* (s. 18–26), Prague, Troas.

Maslowski, Nicolas, Šubrt, Jiří i in. (red.) (2014), *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*, Praha, Karolinum.

Maslowski, Nicolas, Šubrt, Jiří, Lehmann, Štěpánka (2014), *Soudobé teorie sociální paměti*, w: Nicolas Maslowski, Jiří Šubrt i in. (red.), *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám* (s. 31–45), Praha, Karolinum.

Ricoeur, Paul (2000), *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Paris, Le Seuil.

Rosoux, Valérie-Barbara (2001), *Les usages de la mémoires dans les relations internationales, le recours au passé dans la politique étrangère de la France à l'égard de l'Allemagne et de l'Algérie de 1962 à nos jours*, Bruxelles, Emile Bruylant.

Šubrt, Jiří, Maslowski, Nicolas (2014), *Závěrem*, w: Nicolas Maslowski, Jiří Šubrt i in. (red.), *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám* (s. 277–285), Praha, Karolinum.

Barbara Szacka   Pamięć zbiorowa i perspektywa pojednania

Kwiatkowski, Piotr T. (2018), *Odzyskanie niepodległości w polskiej pamięci zbiorowej*, Warszawa, Narodowe Centrum Kultury.

Nijakowski, Lech (2010), *Pamięć o II wojnie światowej*, w: Piotr T. Kwiatkowski i in., *Między codziennością a wielką historią. Druga wojna światowa w pamięci zbiorowej społeczeństwa polskiego* (s. 239–286), Warszawa, Scholar.

Raport z badania zrealizowanego na potrzeby wieloletniego programu rządowego „Niepodległa” 2016, <http://nck.pl/media/attachments/318315/Raport%20Niepodleg%C5%82a%20NCK%20TNS.pdf> [dostęp 4.06.2017].

Szacka, Barbara (1990), *Společná paměť polskiej przeszłości narodowej w latach 1965–1988*, w: Barbara Szacka, Anna Sawisz, *Czas przeszły i pamięć społeczna* (s. 8–120), Warszawa, Instytut Socjologii UW.

Szacka, Barbara (2006). *Czas przeszły, pamięć, mit*, Warszawa, Scholar.

Welzer, Harald (2008), Collateral damage of history education: National Socialism and the Holocaust in German family memory, social research, „An International Quarterly of the Social Sciences”, t. 75, nr 1, s. 287–314.

Wertsch, James V. (2002), Voices of Collective Remembering, Cambridge, Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511613715>

Annette Wieviorka   **Shoah w stosunkach międzynarodowych**

Feliciano, Hector (1995), Le Musée disparu, Paris, Gallimard.

Furet, François (1978), Penser la Révolution française, Paris, Gallimard.

Goldmann, Nahum (1971), Autobiographie, Paris, Fayard.

Goschler, Constantin (1992), Wiedergutmachungen, Westdeutschland und die Verfolgten des Nationalsozialismus (1945–1954), Munich, Oldenbourg Verlag.

<https://doi.org/10.1524/9783486595659>

Hilberg, Raul (1961), The Destruction of the European Jews, Yale, Yale University Press.

Levy, Ophira (2016), Images clandestines: métamorphoses d'une mémoire visuelle des «camps», Paris, Hermann.

Wieviorka, Annette (1998), L'ère du témoin, Paris, Plon.

Źródła internetowe

<https://fcit.usf.edu/holocaust/resource/assets/index>

http://www.gouvernement.fr/sites/default/files/contenu/piece-jointe/2014/09/declaration_du_28_janvier_2000_-_forum_international_sur_la_shoah.pdf

Grzegorz Motyka   **Wołyń '43: polsko-ukraiński konflikt pamięci**

Berdychowska, Bogumiła (2003), Ukraińcy wobec Wołynia, „Zeszyty Historyczne”, nr 146 (Paryż).

Giedroyc a Ukraina. Ukraińska perspektywa Jerzego Giedroycia i środowiska paryskiej „Kultury” (2014), red. Magdalena Semczyszyn, Mariusz Zajączkowski, Warszawa, Instytut Pamięci Narodowej.

Gluza, Zbigniew (2012), Ośrodek KARTA a kwestia wołyńska, w: Aleksandra Zińczuk (red.), Pojednanie przez trudną pamięć. Wołyń 1943, Lublin, Stowarzyszenie Panorama Kultur.

Hawryszko, Marta (2015), Henderne aspekty seksualności moralnej w OUN i UPA u 1940–1950-tych lat, „Ukrajński Wyzwolnyj Ruch. Zbirnyk nr 20”, Lwów.

Hrojsman, Wołodomyr (2015), Czas nowego dialogu, „Gazeta Wyborcza”, 28 kwietnia.

Hrycak, Jarosław (2004), Tezy do dyskusji pro UPA, w: idem, Strasti za nacjonalizmom. Istoryczni eseji, Kyjiw, Krytyka.

Hrycenko, Ołeksandr (2017), Prezydenty i pam'jat'. Polityka pam'jati prezydentiw Ukrainy (1994–2014): pidgruntja, posłannja, realizacija, rezultaty, Kyjiw, Narodowa Akademia Sztuki Ukrainy, Kis.

Hryciuk, Grzegorz (2005), Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931–1948, Toruń, Adam Marszałek.

Hud', Bohdan (2013), Ukraińcy i Polacy na Naddnieprzu, Wołyniu i w Galicji Wschodniej w XIX i pierwszej połowie XX wieku. Zarys historii konfliktów społeczno-etnicznych, Lwów–Warszawa, Pracownia Wydawnicza.

Iljuszyn, Ihor (2000), OUN-UPA i ukraińskie pytanja w roky druhoji switowoji wojny (w switli polskich dokumentiw), Kyjiw, Instytut Historii Ukrainy Narodowej Akademii Nauk Ukrainy.

Iljuszyn, Ihor (2001), Protystojannja UPA i AK (Armiji Krajowoji) w roky druhoji switowji wojny na tli dijalnosti polśkoho pidpillja w Zachidnij Ukraini, Kyjiw, Instytut Historii Ukrainy Narodowej Akademii Nauk Ukrainy.

Iljuszyn, Ihor (2009), UPA i AK. Konflikt w Zachodniej Ukrainie (1939–1945), tłum. Katarzyna Kotyńska, Anna Łazar, Warszawa, Związek Ukraińców w Polsce.

Jerzy Giedroyc. Emigracja ukraińska. Listy 1950–1982 (2004), red. Bogumiła Berdychowska, listy autorów ukraińskich przełożyła Ola Hnatiuk, Warszawa, Czytelnik.

Juszczenko, Wiktor (2008), Kamienie pamięci, w: Wołyń 1943–2008. Pojednanie. Zbiór artykułów publikowanych w „Gazecie Wyborczej” (s. 128–129), wyb. Marcin Wojciechowski, Warszawa, Agora.

Kowal, Mychajło (1999), Ukrajina w druhoji switowij i Wetykij Witsczynianij Wijnach (1939–1945 rr.), Kyjiw, Instytut Historii Ukrainy Narodowej Akademii Nauk Ukrainy.

Kulińska, Lucyna, Partacz, Czesław (2015), Zbrodnie nacjonalistów ukraińskich na Polakach w latach 1939–1945, Warszawa, Bellona.

Kyryczuk, Jurij (2000), Narisy z istoriji ukraińskoho nacionalno-wyzwolnoho ruchu 40–50 rokiw XX stolittia, Lwiw, Lwowski Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki.

Kyryczuk, Jurij (2003), Ukraińskij nacionalnyj ruch 40–50-ch rokiw XX stolittja: ideołohija ta praktyka, Lwiw, Lwowski Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki, Dobra sprawa.

Motyka, Grzegorz (2011), Od rzezi wołyńskiej do akcji „Wisła”. Konflikt polsko-ukraiński 1943–1947, Kraków, Wydawnictwo Literackie.

Motyka, Grzegorz (2016), Wołyń '43. Ludobójcza czystka: fakty, analogie, polityka historyczna, Kraków, Wydawnictwo Literackie.

Olszański, Tadeusz Andrzej (2017), Pamięć z konsekwencjami, „Tygodnik Powszechny”, nr 40 z 1 października.

Patryliak, Iwan (2012), *Wstań i boryś, słuchaj i wir. Ukraińskie nacjonalistyczne pidpillia ta powstański ruch 1939–1960 rr.*, Lwiw.

Poliszczuk, Wiktor (2006), *Gorzka prawda. Cień Bandery nad zbrodnią ludobójstwa*, Warszawa, Antyk – Marcin Dybowski.

Polska – Ukraina: trudne pytania (1997–2011), t. 1–11, Warszawa, Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej, Związek Ukraińców w Polsce.

Popek, Leon (1997), *Wołyński testament*, Lublin, Towarzystwo Przyjaciół Krzemieńca i Ziemi Wołyńsko-Podolskiej.

Popek, Leon (2011), *Ostrówki. Wołyńskie ludobójstwo*, Warszawa, Oficyna Wydawnicza Rytm.

Porozumienie zamiast pojednania. Z Wołodymyrem Wiatrowyczem rozmawia Marek Wojnar, (2016), „Nowa Europa Wschodnia”, nr 1.

Rasewycz, Wasyl (2017), *Normatywni heroji proty »swynopasiw«*, Zaxid.net, 30 czerwca.

Serhijczuk, Wołodmyr (2003), *Trahedija Wołyni*, Kyjiv, Kijowski Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki.

Siemaszko, Władysław, Siemaszko, Ewa (2000), *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939–1945*, t. 1–2, Warszawa, Wydawnictwo von borowiecky.

Sobolewski, Tadeusz (2016), „Wołyń” to wielki film. Zło jak namalowane, „Gazeta Wyborcza”, 23 września.

Sowa, Andrzej Leon (1998), *Stosunki polsko-ukraińskie 1939–1947*, Kraków, Towarzystwo Sympatyków Historii.

Stryjek, Tomasz (2007), *Jakiej przeszłości potrzebuje przyszłość? Interpretacje dziejów narodowych w historiografii i debacie publicznej na Ukrainie 1991–2004*, Warszawa, Instytut Studiów Politycznych PAN, Oficyna Wydawnicza Rytm.

Szabłowski, Witold (2016), *Sprawiedliwi zdrajcy. Sąsiedzi z Wołynia*, Kraków, Znak.

Torzecki, Ryszard (1993), *Polacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.

Varga, Krzysztof (2016), *Miłość w czasach rzezi czyli porażający „Wołyń” Smarzowskiego*, „Gazeta Wyborcza”, dodatek „Duży Format”, 13 października.

Wiatrowycz, Wołodmyr (2011), *Druha polsko-ukraińska wojna 1942–1947*, Kyjiv, Akademia Kijowsko-Mohylańska.

Wiatrowycz, Wołodmyr (2013), *Druga wojna polsko-ukraińska 1942–1947*, tłum. Mirosław Iwanek, Warszawa, Archiwum Ukraińskie: MAG.

Zajączkowski, Mariusz (2015), *Ukraińskie podziemie na Lubelszczyźnie w okresie okupacji niemieckiej 1939–1944*, Lublin, Instytut Pamięci Narodowej.

Zajączkowski, Mariusz (2016), Pod znakiem króla Daniela. OUN-B i UPA na Lubelszczyźnie 1944–1950, Lublin, Instytut Pamięci Narodowej.

Zajcew, Ołeksandr (2013), Ukrajński integralny nacjonalizm (1920–1930-ti roky). Narisy intelektualnoji istoriji, Kyjiw, Krytyka.

Zajcew, Ołeksandr (2014), Wojenna doktryna Mychajła Kołodzińskiho, „Ukrajina Moderna” nr 20, s. 245–256.

Sandrine Lefranc **Globalizacja pamięci?**

Browning, Christopher R. (1999), Des hommes ordinaires. Le 101e bataillon de réserve de la police allemande et la Solution finale en Pologne, Paris, Les Belles Lettres-10/18 (tłum. z jęz. angielskiego).

Chaumont, Jean-Michel (1991), La Concurrence des victimes, Génocide, identité et reconnaissance, Paris, La Découverte.

Dezalay, Yves, Garth, Bryant G. (2002), La mondialisation des guerres de palais: la restructuration du pouvoir d'Etat en Amérique latine, entre notables du droit et «Chicago boys», Paris, Le Seuil (tłum. z jęz. angielskiego).

Fassin, Didier, Rechtman, Richard (2007), L'empire du traumatisme: enquête sur la condition de victime, Paris, Flammarion.

Finkelstein, Norman (2001), L'industrie de l'Holocauste: réflexions sur l'exploitation de la souffrance des juifs, Paris, La Fabrique (tłum. z jęz. angielskiego).

Fujii, Lee Ann (2009), Killing Neighbors: Webs of Violence in Rwanda, Ithaca, Cornell University Press.

Gensburger, Sarah, Lefranc, Sandrine (2017), A quoi servent les politiques de mémoire?, Paris, Presses de Sciences Po.

Haas, Peter M. (1992), Introduction: epistemic communities and international policy coordination, "International Organisation", vol. 46(1), zima, s. 1-35. <https://doi.org/10.1017/S0020818300001442>

Halbwachs, Maurice (1994 [1950]), Les cadres sociaux de la mémoire, Paris, Albin Michel.

<http://www.frontnational.com/videos/11-novembre-marine-le-pen-reclame-le-respect-du-devoir-de-memoire/>.

Keck, Margaret E., Sikkink, Kathryn (1998), Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics, Ithaca, Cornell University Press.

Lefranc, Sandrine (2008), Du droit à la paix. La circulation des techniques internationales de pacification par le bas, "Actes de la recherche en sciences sociales", vol. 4, nr 174, s. 48-67. <https://doi.org/10.3917/arss.174.0048>

Lefranc, Sandrine (2009), La professionnalisation d'un militantisme réformateur du droit: l'invention de la justice transitionnelle, "Droit et société", nr 73, s. 561-589.

<https://doi.org/10.3917/drs.073.0561>

Lefranc, Sandrine (2014), Pleurer ensemble restaure-t-il le lien social? Les commissions de vérité, «tribunaux des larmes» de l'après-conflit, w: R. Nollez-Goldbach, J. Saada, La justice pénale internationale face aux crimes de masse. Approches critiques, Paris, Pédone.

Mallinder, Louise (2007), Can amnesties and international justice be reconciled?, "The International Journal of Transitional Justice", vol. 1, nr 2, s. 208-230. <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijm020>

Milgram, Stanley (1994), Soumission à l'autorité, Paris, Calmann-Lévy (tłum. z jęz. angielskiego).

Moon, Claire (2009), Healing past violence: Traumatic assumptions and therapeutic interventions in war and reconciliation, "Journal of Human Rights", vol. 8 (1), s. 71-91.

<https://doi.org/10.1080/14754830902717726>

Nora, Pierre (1992), L'ère des commémorations, w: Les Lieux de memoire (s. 4699-4706), t. 3, Paris, Quarto Gallimard.

Osiel, Mark (2006), Juger les crimes de masse, Paris, Le Seuil (tłum. z jęz. angielskiego).

Paris, Roland (2004), At War's End: Building Peace After Civil Conflict, New York, Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511790836>

Reich, Tova (2014), Mon Holocauste, Paris, Cherche-Midi (tłum. z jęz. angielskiego).

Rouso, Henry (2016), Face au passé. Essais sur la mémoire contemporaine, Paris, Belin.

<https://doi.org/10.3917/bel.rouss.2016.01>

Shriver Jr., Donald W. (2001), Truth commissions and judicial trials: Complementary or antagonistic servants of public justice?, "Journal of Law and Religion", vol. 16 (1).

<https://doi.org/10.2307/1051506>

Stora, Benjamin (2007), Avant-propos. L'internationalisation des guerres et de la réconciliation des mémoires, "Politique étrangère", nr 2, s. 310-312. <https://doi.org/10.3917/pe.072.0310>

Traverso, Enzo (2005), Le passé, modes d'emploi. Histoire, mémoire, politique, Paris, La fabrique.

Veyne, Paul (2002), Lisibilité des images, propagande et appareil monarchique dans l'Empire romain, "Revue historique", nr 621, s. 3-30. <https://doi.org/10.3917/rhis.021.0003>

Stanisław Parzymies   **Zbieżności i rozbieżności między Polakami i Francuzami w ocenie wzajemnych stosunków na przestrzeni historii**

Baszkiewicz, Jan (1974), Historia Francji, Wrocław, Wydawnictwo Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Bobkowski, Andrzej (1995), *Szkice piórkami*, Warszawa, Towarzystwo Opieki nad Archiwami Instytutu Literackiego w Paryżu, CIS.

Czartoryski, Adam (2011), *Rozważania o dyplomacji*, Kraków, Wydawnictwo Literackie.

Dobrzycki, Wiesław (2003), *Historia stosunków międzynarodowych. 1815–1945*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Gerhard, Jan (1972), *Charles de Gaulle*, Warszawa, Książka i Wiedza.

Koszel, Bogdan (2001), *Rola Francji w procesie integracji Polski z Unią Europejską*, „Przegląd Zachodni”, nr 2, s. 57–75.

Muratori-Philip, Anne (2000), *Le Roi Stanislas*, Paris, Le Grand Livre du Mois.

Parzymies, Stanisław (1993), *De Gaulle et l'intégrité territoriale de la Pologne*, „Espoir. Revue de l'Institut Charles de Gaulle”, vol. 91, s. 12–17.

Parzymies, Stanisław (2000), *Perceptions extérieures de la politique étrangère de la France: le cas de la Pologne*, „Annuaire français de relations internationales”, s. 342–350.

Parzymies, Stanisław (2017), *Polityka zagraniczna Francji po zimnej wojnie. 25 lat w służbie wielobiegowości*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie Dialog.

Remy, Pierre-Jean (2007), *Diplomates en guerre. La Seconde Guerre mondiale racontée á travers les archives du Quai d'Orsay*, Paris, JC Lattès.

Stefanowicz, Janusz (1996), *Od Kapeta do Mitterranda. Tysiącletni sen o potędze 987–1995*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.

Źródła internetowe

<http://www.europa.eu.int.comm/dg10/epo>.

<http://wiadomości.onet.pl/kraj/Tusk-stosunki-polska-francja-wzorem-w-ramach-UE> [dostęp 1.01.2016].

Ewa Tartakowsky Dwustronne komisje podręcznikowe w Polsce: pojednanie, budowanie dobrego sąsiedztwa, promocja europejskości

Against Bias and Prejudice. The Council of Europe's work on history teaching and history textbooks (1995), Strasbourg, Council for cultural co-operation. <https://rm.coe.int/1680493c33> [dostęp 1.09.2017].

Bazin, Anne (2007), *Produire un récit commun: les commissions d'historiens, acteurs de la réconciliation*, w: Georges Mink, Laure Neumayer (red.), *L'Europe et ses passés douloureux* (s. 104-117), Paris, La Découverte.

Bazin, Anne, Tenenbaum, Charles (red.) (2017), L'Union européenne et la paix. L'invention d'un modèle européen de gestion des conflits, Paris, Presses de Sciences Po.

Becher, Ursula A.J. (2001), Wstęp dydaktyczny, w: Ursula A.J. Becher, Włodzimierz Borodziej, Krzysztof Ruchniewicz (red.), Polska i Niemcy w XX wieku. Wskazówki i materiały do nauczania historii (s. 15-21), Poznań, Polsko-Niemiecka Komisja Podręcznikowa, Wydawnictwo Poznańskie.

Borodziej, Włodzimierz (2001), Przedmowa, w: Ursula A.J. Becher, Włodzimierz Borodziej, Krzysztof Ruchniewicz (red.), Polska i Niemcy w XX wieku. Wskazówki i materiały do nauczania historii (s. 7-14), Poznań, Polsko-Niemiecka Komisja Podręcznikowa, Wydawnictwo Poznańskie.

Brückmann, Asmut et al. (2016), Europa. Nasza historia 1. Gimnazjum, Warszawa, WSiP.

Carrier Peter, Fuchs Eckhardt, Messinger Torben (2015), The International Status of Education about the Holocaust. A Global Mapping of Textbooks and Curricula, Paris/Brunswick, Unesco, Publishing and Georg Eckert Institute. https://doi.org/10.1007/978-3-319-15419-0_14

Choppin, Alain (1980), L'histoire des manuels scolaires, une approche globale, "Histoire de l'éducation", vol. 9, s. 1-25. <https://doi.org/10.3406/hedu.1980.1017>

Crivello, Maryline, Garcia, Patrick, Offendstadt, Nicolas (red.) (2006), Concurrence des passés. Usages politiques du passé dans la France contemporaine, Aix-en-Provence, Publications de l'Université de Provence. <https://doi.org/10.4000/books.pup.5962>

De Cock, Laurence, Legris, Patricia (2000), L'oubli dans l'écriture des programmes scolaires, wystąpienie, GETM, EPHE.

Eden, Szewach (1997), Koordynacja podręczników historii i literatury w Polsce i w Izraelu, "Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego", nr 3-4 (183-194), s. 13-19.

Filipowicz, Mirosław, Jarosz, Paweł (2013), Polska - Rosja: czy fatalizm wrogości? O nowe ujęcie historii, "Yearbook of the Institute of East-Central Europe", vol. 11 (3).

Fuchs, Eckhardt (2010), Introduction: Contextualizing school textbook revision, "Journal of Educational Media, Memory, and Society", vol. 2 (2), s. 1-12
<https://doi.org/10.3167/jemms.2010.020201>

Garcia, Patrick (2010), Vers une politique mémorielle européenne? L'évolution du statut de l'histoire dans le discours du Conseil de l'Europe, w: Robert Frank, Hartmut Kaelble, Marie-Françoise Lévy, Luisa Passerini (red.), Building a European Public Sphere. From the 1950s to the Present / Un espace public européen en construction. Des années 1950 à nos jours (s. 179-201), Bruxelles, Peter Lang.

Glimos-Nadgórska, Anna (2012), Podręczniki do historii - 50 lat zmian, "KLIO. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym", nr 21 (2), s. 3-30. <https://doi.org/10.12775/KLIO.2012.018>

Halbwachs, Maurice (1997), La Mémoire collective, Paris, Albin Michel.

Hébert, Emmanuelle (2018), *Passé(s) recomposé(s). Les commissions d'historiens dans les processus de rapprochement en Pologne (Pologne-Allemagne, Pologne-Russie)*, praca doktorska z nauk politycznych, Université catholique de Louvain i Université Paris Nanterre.

Höpken, Wolfgang W. (2006), *Textbooks and Conflicts. Experience from the Work of the Georg-Eckert-Institute for International Textbook Research*, Washington D.C., World Bank.

Konieczka-Śliwińska, Danuta (2015), *Polsko-Czeski Zespół ds. podręczników szkolnych*, "KLIO. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym", nr 34 (3), s. 153-187.

<https://doi.org/10.12775/KLIO.2015.037>

Kulak, Zbigniew (1988), *Działalność Wspólnej Komisji Podręcznikowej PRL--RFN 1972-1987*, w: Antoni Czubiński (red.), *PRL-RFN. Blaski i cienie procesu normalizacji wzajemnych stosunków (1972-1987)* (s. 187-225), Poznań, Instytut Zachodni.

Labuda, Gerard (1996), *Rozmowy podręcznikowe*, w: Gerard Labuda (red.), *Polsko-niemieckie rozmowy o przeszłości. Zbiór rozpraw i artykułów*, Poznań, Instytut Historii UAM.

Lascoumes, Pierre, Le Galès, Patrick (red.) (2004), *Gouverner par les instruments*, Paris, Presses de Sciences Po.

Lavabre, Marie-Claire (2000), *Usages et mésusages de la notion de memoire*, "Critique internationale", vol. 7, s. 48-57. <https://doi.org/10.3406/criti.2000.1560>

Lefranc, Sandrine (2006), *Après le conflit, la réconciliation?*, Paris, Michel Houdiard Editions.

Legris, Patricia (2014), *Qui écrit les programmes d'histoire?*, Grenoble, Presses universitaires de Grenoble.

L'enseignement de l'histoire dans les zones de conflit et de post-conflit (2009), rekomendacja nr 1880, Zgromadzenie parlamentarne Rady Europy, 26 czerwca, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML--FR.asp?fileid=17765&lang=FR> [dostęp 1.09.2017].

Low-Beer, Ann (1997), *Le Conseil de l'Europe et l'enseignement de l'histoire à l'école*, Strasbourg, Rada Europy, <https://rm.coe.int/1680494435> [dostęp 1.09.2017].

Milewski, Jan Jerzy (1994), *Polsko-białoruska komisja do spraw podręczników historii*, "Białoruskie Zeszyty Historyczne", nr 2, s. 127-130.

Pawlicki, Aleksander (2001), *Kompletna szarość. Cenzura w latach 1965-1972. Instytucja i ludzie*, Warszawa, Wydawnictwo Trio.

Pingel, Falk (2010), *Unesco Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision*, Paryż/Brunswick, Unesco (wyd. 2).

Protokół PLKE. *Polsko-Litewska Dwustronna Komisja Ekspertów do badania problemów nauczania historii i geografii (PLKE)*, sprawozdania z corocznych posiedzeń, <https://men.gov.pl/pl/zycie->

[szkoly/ksztalczenie-ogolne/komisje-podrecznikowe/polsko-litewska-dwustronna-komisja](#) [dostęp 1.09.2017].

Protokół PUKE. Polsko-Ukraińska Komisja Ekspertów do spraw doskonalenia treści podręczników szkolnych historii i geografii (PUKE), sprawozdania z corocznych posiedzeń, <https://men.gov.pl/pl/zycie-szkoly/ksztalczenie-ogolne/komisje-podrecznikowe/polsko-ukrainska-komisja-ekspertow> [dostęp 1.09.2017].

Rafińska, Iwona (2000), Komisje podręcznikowe polsko-radzieckie, rosyjskie, litewskie, ukraińskie i białoruskie, praca magisterska, Instytut Historii, Uniwersytet Adama Mickiewicza (nieopublikowane).
Recenzja z Moskwy o polskich podręcznikach do historii (1980), Warszawa, Głos.

Podręcznik do historii. Projekt polsko-niemiecki. Zalecenia (2010), Warszawa/Berlin, Rada Zarządzająca i Rada Ekspertów projektu "Polsko-Niemiecki Podręcznik do Nauczania Historii", https://mbjs.brandenburg.de/media_fast/6288/podrecznik_do_historii.projekt_polsko-niemiecki-zalecenia.pdf [dostęp 1.09.2017].

Polsko-Izraelska Komisja Podręcznikowa (1997), Zalecenia dotyczące podręczników historii i literatury w Polsce i w Izraelu, "Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego", nr 3-4 (183-194), s. 20-25.

Romek, Zbigniew (2000), Kłopoty z cenzurą. Kilka refleksji zamiast wstępu, w: Zbigniew Romek (red.), Cenzura w PRL. Relacje historyków (s. 15-16), Warszawa, Instytut Historii PAN.

Romek, Zbigniew (2002), Nauka przeciwko ideologii. Współpraca historyków polskich i radzieckich po II wojnie światowej, "Dzieje Najnowsze", nr 34 (1), s. 95-102.

Ruchniewicz, Krzysztof (1994), Enno Meyer a Polska i Polacy (1939-1990). Z badań nad początkami Wspólnej Komisji Podręcznikowej PRL-RFN, Wrocław, Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii.

Ruchniewicz, Krzysztof (2008), The History of the German-Polish Textbook Commission, artykuł na podstawie wystąpienia na międzynarodowym seminarium "Textbook Revision and Peace Education Revisited. Past Experiences-Present Expectations-Future Concepts", Chinese Academy of Social Science, Georg Eckert Institute, Peace Boat, Beijing, 3-6 października, <http://www.columbia.edu/cu/ece/research/intermarium/vol12/HistoryoftheGerman-PolishTextbookCommission.pdf> [dostęp 1.09.2017].

Sanojca, Karol (2011), Polska narracja podręcznikowa w świetle prac Polsko-Ukraińskiej Komisji Ekspertów do spraw Doskonalenia Treści Podręczników Szkolnych do Historii i Geografii. Doświadczenia z lat 2007-2010,

"Opinie Edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności. Prace Komisji PAU do Oceny Podręczników Szkolnych", nr 9, s. 55-61.

Serczyk, Władysław (2007), Opinia o ukraińskich podręcznikach historii, Protokół z X posiedzenia Polsko-Ukraińskiej Komisji Ekspertów do spraw doskonalenia treści podręczników szkolnych historii i geografii, Lwów, https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2013/09/protokol_ukraina_x_serczyk.pdf [dostęp 5.082017].

Stöber, Georg (2012), Textbook Revision and the Development of Common History Textbooks, "Learning and Teaching History: Lessons from and for Lebanon", vol. 7, s. 135-146.

Strobel, Thomas (2016), Transnationale Wissenschafts- und Verhandlungskultur: Die Gemeinsame Deutsch-Polnische Schulbuchkommission 1972-1990, Göttingen, V&R unipress.

<https://doi.org/10.14220/9783737005241>

Tanty, Mieczysław (2006), Katyń nie istnieje, wywiad udzielony Włodzimierzowi Knapowi, "Dziennik Polski", 7 marca, <http://www.dziennikpolski24.pl/arttykul/1525150,katyn-nie-istnieje,id,t.html> [dostęp 1.09.2017].

Trends and common issues in education in Europe: conclusions of Projects that have come to an end (1997), rezolucja przyjęta podczas 19. Sesji Stałej Konferencji Ministrów Edukacji Rady Europy (Standing Conference of Ministers of Education), Kristiansand, Norwegia, 22-24 czerwca, <https://rm.coe.int/1680665ed8> [dostęp 4.09.2017].

Tomlinson, Kathryn, Benefield, Pauline (2005), Education and conflict. Research and research possibilities, Berkshire, National Foundation for Educational Research, <https://www.nfer.ac.uk/publications/ECO01/ECO01.pdf> [dostęp 1.09.2017].

Traba, Robert (2015), A jednak przełom... Działalność i dzisiejsze znaczenie Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej, "Dialog", nr 113, s. 96-97.

Tumiłowicz, Bronisław (2006), Polska-Rosja w podręcznikach, "Tygodnik Przegląd", 22 stycznia, <https://www.tygodnikprzeglad.pl/polska-rosja-podrecznikach/> [dostęp 1.09.2017].

Unger, Piotr M. (2004), Dwustronne komisje podręcznikowe, w: Stanisław Roszak, Małgorzata Strzelecka, Mariusz Ziółkowski (red.), Toruńskie Spotkania Dydaktyczne. Tradycja i mity w edukacji historycznej i dobie reformy (s. 283-286), Toruń, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich.

Wakuonig, Marija (2012), Die polnisch-österreichische Schulbuchkommission, w: Christoph Augustynowicz, Bogusław Dybaś, Marija Wakounig (red.), Walter Leitsch und die polnische Historiographie (s. 77-88), Wiedeń, Wissenschaften Zentrum der Polnischen Akademie der Wissenschaften.

Weber, Max (1995), Économie et société, t. 2, Paris, Press Pocket.

Zubrzycki, Geneviève (2014), Krzyże w Auschwitz. Tożsamość narodowa, nacjonalizm i religia w postkomunistycznej Polsce, tłum. Paweł Tomanek, Kraków, Znak.

Żurek, Jacek (2000), Wybór źródeł do historii Solidarności Oświaty i Wychowania 1980-1989, Warszawa, Tysol.

Aneta Nisiobęcka Rola pamięci i tożsamości w środowisku emigrantów i reemigrantów na przykładzie Polski i Francji

Archiwalia

Archiwum Akt Nowych (AAN), zespół Konsulatu RP w Marsylii, sygn. 314, dr Tadeusz Brzeziński
Konsul Rzeczypospolitej Polskiej do Ministerstwa Spraw Zagranicznych DDK, 19 lutego 1929 r., k. 19.

Archiwum Akt Nowych, zespół Ministerstwa Ziem Odzyskanych (AAN MZO), sygn. 2202, Referaty i
inne materiały dotyczące osadnictwa nierolniczego w 1946 r. Problem sił pracowniczych w przemyśle
Ziem Odzyskanych, k. 59.

Archiwum Akt Nowych, zespół Ministerstwa Ziem Odzyskanych (AAN MZO), sygn. 69 (mf B-5171),
Ministerstwo Spraw Zagranicznych do ob. W. Gomułki, Wicepremiera Rządu Rzeczypospolitej
Ministerstwo Ziem Odzyskanych, Warszawa, 29 marca 1947 r., k. 70.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN) Oddział we Wrocławiu, IPN Wr 053/357 t. 1, Raport
dekadowy za okres od 15 do 26 marca 1947 r., [Sprawozdanie ze stanu sieci agenturalno-
informacyjnej, Ściśle Tajne (źródło): „Sawa” z dnia 18 marca 1947 r.], k. 147.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN) Oddział we Wrocławiu, IPN Wr 053/313 t. 1,
Sprawozdanie Szefa PUBP za okres od 4 września 1950 do 3 października 1950, Ściśle Tajne.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN) Oddział we Wrocławiu, IPN Wr 032/76, Komitet
Gminny PZPR w Jedlinie-Zdroju do K[komitetu] P[owiatowego] PZPR w Wałbrzychu, Sprawozdanie,
Jedlina-Zdrój, 16 września 1950 r., k. 10–11.

Archives du Ministère des Affaires Étrangères (AMAE), Europe 1944–1960, Pologne 1944–1949, sygn.
87, Guy Monge, Vice Consul de France à Wrocław à Son Excellence Monsieur George Bideault,
Ministre des Affaires Étrangères (Sous-direction de l'Europe Orientale), Paris, le 22 mai 1947, k. 119–
120.

Archives Départementales du Pas-de-Calais (AD PdC), sygn. 1 Z 1087, Béthune, le 24 août 1945, note
de renseignement, source: directe, valeur: sûre, objet: réaction des Polonais vis à vis du traité
polono-sovietique, b.p.

Archives Départementales du Pas de Calais (AD PdC), sygn. 1 Z 1087, no 1192 SE, Lens, le 5 juin 1947,
objet: a.s. situation actuelle de la Pologne, source: sondages, valeur: sûre, (b.p.).

Książki

Becker, Jean-Jacques, Berstein, Serge (1990), Victoire et frustrations 1914–1929, Nouvelle histoire de
la France contemporaine 12, Paris, Edition du Seuil.

Będzikowski, Ryszard (2015), Reemigranci z Francji, Belgii i Westfalii w Wałbrzychu, w: Sylwia
Bielawska (red.), Wałbrzyskie szkice, Wałbrzych, Gmina Wałbrzych.

Gruszyński, Jan (1981), Społeczność polska we Francji 1918–1978. Problemy integracyjne trzech
pokoleń, Warszawa, PWN.

Janowska, Halina (1966), Polska emigracja zarobkowa we Francji 1919–1939, Warszawa, Książka i
Wiedza.

Jarosz, Dariusz, Pasztor, Maria (2006), *Polska – Francja 1970–1980. Relacje wyjątkowe?*, Warszawa, Oficyna Wydawnicza Aspra-Jr.

Jarosz, Dariusz, Pasztor, Maria (2001), *Robineau, Bassaler i inni. Z dziejów stosunków polsko-francuskich w latach 1948–1956*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek.

Linek, Bernard, Solga, Piotr (red.) (bd), *Górny Śląsk w Polsce Ludowej (III). Wysiedlenia – emigracje – przyjazdy*, Opole (książka w przygotowaniu do druku).

Markiewicz, Władysław (1960), *Przeobrażenia świadomości narodowej reemigrantów polskich z Francji*, Poznań, Wydawnictwo Poznańskie.

Nisiobęcka, Aneta (2018), *Z Lens do Wałbrzycha. Powrót Polaków z Francji oraz ich adaptacja w Polsce Ludowej w latach 1945–1950*, Warszawa, Wydawnictwo IPN.

Ponty, Janine (1988), *Polonais méconnus. Histoire des travailleurs immigrés en France dans l'entre-deux-guerres*, Paris, Publication de la Sorbonne.

Ponty, Janine (2004), *Les Polonais du Nord ou la mémoire des corons*, Paris, Autrement.

Retecki, Piotr (2010), *Górnictwo w Wałbrzychu w latach 1945–1948*, Wrocław, Oficyna Wydawnicza „Atut” – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe.

Wrześniński, Wojciech (2005), *Polski ruch narodowy w Niemczech w latach 1922–1939*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek.

Sękowski, Paweł (2015), *Les Polonais en France dans l'immédiat après-guerre (1944–1949)*, praca napisana pod kierunkiem prof. Oliviera Forcade'a i prof. Wojciecha Rojka, obroniona na Uniwersytecie Jagiellońskim i Université Paris-Sorbonne IV.

Vychytil-Baudoux, Florence (2008), *Le Comité électoral des Polonais naturalisés (1953–1976): Une expérience polonienne en France*, praca magisterska napisana pod kierunkiem Maurice'a Vaïsse'a, Science Po, Paris.

Artykuły prasowe

Chastand, Jean-Baptiste (2017), *Bataille de mémoire entre les bassins miniers polonais et français*, „Le Monde”, 27 czerwca.

Nowicki, Christian, Papalski, Edouard (2017), *Une vie en Polonia*, „Dzień Dobry. Magazine. Łącznik polsko-francuski. Le trait d'union franco-polonais”, luty/marzec (136).

Papalski, Edouard (2017), *Pour préparer le centenaire. Appel à la commémoration de l'arrivée massive des Polonais en France*, „Dzień Dobry. Magazine. Łącznik polsko-francuski. Le trait d'union franco-polonais”, kwiecień/maj (137).

Teneul, Anne-Lise (2015), *Quand l'État français expulsait des mineurs polonais manu militari*, „La Voix du Nord”, 11 października.

Materiały pamiątkarskie

Bugzel, Marcin (1960), Wspomnienia starego emigranta, w: Pamiętniki emigrantów 1878–1958, oprac. Kazimierz Koźniewski, Warszawa, Czytelnik.

Olszański, Tomasz (1957), Życie tułacz, Warszawa, Książka i Wiedza.

Pamiętniki emigrantów (1939), cz. 2: Francja, przed. Ludwik Krzywicki, Warszawa, Instytut Gospodarstwa Społecznego.

Papalski, Edouard (2016), Z Polonią i polską w sercu, Bouvignies, Nord Avril (wersja francuska: Une vie en Polonia).

Polonaises aux champs. Lettres de femmes immigrées dans les campagnes françaises (1930–1935) (2015), red. Maryla Laurent et al., Paris, Le Rocher de Cailiope/Numilog.

Taront, Antoni (1994), Wspomnienia emigranta polskiego z północnej Francji, do druku przygotowali i komentarzami opatrzyli Daniel Beauvois, Kazimierz Ożóg, Jadwiga Śrutek, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Relacje

Dom Spotkań z Historią, Archiwum Historii Mówionej

Relacja Jana Gallusa, AHM 1138.

Relacje ze zbiorów Anety Nisiobęckiej

Adamus Bogdan, 8 października 2016.

Wiśniewska Daniela, 8 października 2016.

Wojcieszak Władysława, 8 października 2016.

Materiały internetowe

<http://www.starakopalnia.pl/strona-glowna/2016/09/> [dostęp 23.06.2017].

http://www.lemonde.fr/europe/article/2017/06/27/les-changements-denoms-de-rue-en-pologne-creent-la-polemique-dans-le-bassin-minier_5151972_3214.html [dostęp 28.06.2017].

https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/10010/Wa%C5%82brzyskie%20szkice_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y [dostęp 6.07.2017].

<http://walbrzych.naszemiasto.pl/artukul/bogdan-krol-prezes-stowarzyszenia-dom-bretanii-zasluzonym,2090961,art,t,id,tm.html> [dostęp 21.07.2017].

<https://www.francebleu.fr/infos/societe/france-bleu-nord-celebre-depuis--marles-les-mines-le-centenaire-de-l-immigration-polonaise-1559731480> [dostęp 30.09.2019].

https://www.francetvinfo.fr/culture/arts-expos/photographie/la-vie-des-emigres-polonais-dans-le-nord-de-la-france-un-tresor-photographique-expose-au-louvre-lens_3583411.html?fbclid=IwAR1BT3eqpMXLdgCdMi5Er_XQ1vHgjt3pv_rjqhO1_rDOTDG7UGDk5QYl8w#xtor=CS2-765-%5Bfacebook%5D- [dostęp 30.09.2019].

<https://urząd.um.walbrzych.pl/en/node/5769> [dostęp 30.09.2019].

Cécile Vaissié   **Państwo rosyjskie wobec francuskich potomków białych Rosjan: instrumentalizacja geopolityczna, konflikty pamięci i sabotowanie pojednania. Przypadek cerkwi i cmentarza rosyjskiego w Nicei**

Książki

Jevakhoff, Alexandre (2013), *Les Russes blancs*, Paris, Tallandier. E-book.

Jevakhoff, Alexandre (2014), *Le Roman des Russes à Paris*, Monaco, Éditions du Rocher. E-book.

Struve, Nikita (1963), *Les Chrétiens en URSS*, Paris, Le Seuil.

Vaissié, Cécile (2016), *Les Réseaux du Kremlin en France*, Paris, les petits matins.

Rozdziały w książce

Po francusku

Gatier, Pierre-Antoine (2010), *L'église de la rue Longchamp*, w: Alexis Obolensky, Luc Svetchine, Pierre-Antoine Gatier, *Les Églises russes de Nice* (s. 22–37), Arles, Éditions Honoré Clair.

Obolensky, Alexis (2010a), *La communauté russe de Nice*, w: Alexis Obolensky, Luc Svetchine, Pierre-Antoine Gatier, *Les Églises russes de Nice* (s. 6–21), Arles, Éditions Honoré Clair.

Obolensky, Alexis (2010b), *Histoire du cimetière russe*, w: Alexis Obolensky, Luc Svetchine, Pierre-Antoine Gatier, *Les Églises russes de Nice* (s. 150–151), Arles, Éditions Honoré Clair.

Obolensky, Alexis (2010c), *Objets de culte, objets d'art*, w: Alexis Obolensky, Luc Svetchine, Pierre-Antoine Gatier, *Les Églises russes de Nice* (s. 140–145), Arles, Éditions Honoré Clair.

Svetchine, Luc (2010), *La Cathédrale Saint-Nicolas*, w: Alexis Obolensky, Luc Svetchine, Pierre-Antoine Gatier, *Les Églises russes de Nice* (s. 12), Arles, Éditions Honoré Clair.

W języku rosyjskim

Михалков, Сергей (1982), *Памятник себе...*, w: Сергей Михалков, *Собрание сочинений в шести томах. Том пятый. Театр для взрослых* (s. 170–209), Москва, Художественная литература.

Artykuł naukowy

Bilas, Charles, Svetchine, Luc (2003), *La Cathédrale Saint-Nicolas de Nice, étude historique et architecturale*, „Nice historique, organe officiel de l'Académia Nissarda” (kwiecień–czerwiec): 58–91.

Artykuły prasowe

Po francusku

„20 Minutes” za AFP (2016), *Attentat de Nice: Yannis, Fatima, Linda, Sean, Mehdi, Daniel... Qui sont les victimes?*, „20 Minutes”, 15 października.

AFP (2016), «Au moins une dizaine» de morts et de blessés parmi la communauté russe, „Le Parisien”, 17 lipca.

Cette querelle... (2017), Cette querelle entre paroissiens niçois et la Fédération de Russie qui trouble la quiétude du cimetière russe, „Nice-Matin”, 9 września.

Église russe: l’ambassadeur Orlov... (2011a), Église russe: l’ambassadeur Orlov réclame les clés, „Nice-Matin”, 15 września.

Église russe: le départ... (2011b), Église russe: le départ de l’association exigé au tribunal, „Nice-Matin”, 25 października.

Église russe de Nice: l’association... (2011c), Église russe de Nice: l’association doit rendre les clés, „Nice-Matin”, 1 listopada.

Fiammetti (2011), Entretien: l’Eglise de Nice entre de bonnes mains, „Russia beyond the Headlines”, 21 lutego.

Guerre froide (2016), „Nice-Matin”, 25 lutego.

Jégo, Marie (2005), La dépouille du général tsariste Anton Denikine a été inhumée en grande pompe à Moscou, „Le Monde”, 7 października.

Le Kremlin n’a pas renoncé... (2009), Le Kremlin n’a pas renoncé à récupérer l’église russe, „Monaco-Matin”, 22 maja.

Obolensky, Michel (2005), Courrier des lecteurs, „Le Monde”, 15 października.

Portes closes... (2012), Portes closes au cimetière russe de Caucade, „Nice-Matin”, 25 lipca.

W języku rosyjskim

Вандысева, Ольга (2005), Деникин и Ильин лежат рядом с красноармейцами, „Комсомольская Правда”, 7–13 października.

Гамов, Александр (2014), Русская белая эмиграция вновь вступила за Россию-матушку, „Комсомольская Правда”, 25 grudnia.

Прокофьев, Вячеслав (2014), Париж, Севастопольский бульвар, „Российская Газета”, 25 grudnia.

Рискин, Андрей (2006), Самый человечный из полпредов, „Независимая Газета”, 2 października.

Сафронов, Юрий (2016), «Русский мир»: теперь и на кладбище в Ницце, „Новая Газета”, 27–29 lutego.

W języku angielskim

Higgins, Andrew (2016), In Expanding Russian Influence, Faith Combines With Firepower, „The New York Times”, 13 września.

Re:Baltica (2015), Kremlin’s millions: How Russia funds NGOs in Baltics (3), „Delfi by The Lithuania Tribune”, 4 września.

Teksty legislacyjne

Ustawa (1999), Федеральный закон от 24 мая 1999 г. N 99-ФЗ „О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом” (с изменениями и дополнениями); <http://base.garant.ru/12115694/> [dostęp 25.08.2017].

Ustawa (2010), Федеральный закон от 23 июля 2010 г. N 179-ФЗ „О внесении изменений в Федеральный закон «О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом»”, „Российская газета”, 27 lipca.

Zasoby internetowe

Po francusku

ACOR-Nice (2016a), Communiqué de l'ACOR-Nice, 29 février; <http://acorinfo.blogspot.fr> [dostęp 25.08.2017].

ACOR-Nice (2016b), Brève chronologie des événements de 2014–2015, 28 février; <http://acorinfo.blogspot.fr> [dostęp 25.08.2017].

Le Conseil de l'ACOR-Nice (2016), Mainmise de l'Etat russe sur les biens d'une association culturelle niçoise; http://acorinfo.blogspot.de/2016/02/mainmise-de-letat-russe-sur-les-biens_29.html#links [dostęp 25.08.2017].

Arcybiskupstwo rosyjskich Kościołów prawosławnych Europy Zachodniej (2011), Un «communiqué de l'administration diocésaine sur Nice»; <http://orthodoxie.com/un-communique-de-ladministration-diocesaine-sur-nice/#more-10243> [dostęp 25.08.2017].

Conseil du diocèse de Chersonèse (2016), Communiqué du 3 août 2016; http://www.egliserusse.eu/COMMUNIQUE-DU-CONSEIL-DUDIOCESSE-DE-CHERSONESE_a1525.html [dostęp 25.08.2017].

Enterrement d'Igor Chelechko... (2016), Enterrement d'Igor Chelechko, sacristain de l'église Saint-Nicolas de Nice et une des victimes de l'attentat du 14 juillet; http://www.egliserusse.eu/Enterrement-d-Igor-Chelechko-sacristain-de-l-eglise-Saint-Nicolas-de-Nice-et-une-des-victimes--de-l-attentat-du-14_a1524.html [dostęp 25.08.2017].

Le Forum des compatriotes... (2011), Le Forum des compatriotes (sootechestevennik) russes s'est terminé samedi soir; <http://www.russie.net/Le-Forum-des-compatriotes-sootechestevennik-russes-s-est-terminesamedi-soir> [dostęp 25.08.2017].

Jean, Évêque de Charioupolis, Vicaire Patriarcal et Locum-tenens (2016), Communiqué de l'Archevêché du 20 février 2016; <http://www.exarchat.eu/spip.php?article1808> [dostęp 25.08.2017].

Jean de Charioupolis, Exarque du Patriarcat oecuménique (2016), Communiqué de Son Éminence l'Archevêque Jean de Charioupolis du 28 juillet 2016; <http://www.exarchat.eu/spip.php?article1872> [dostęp 25.08.2017].

Różni autorzy (2016), Commentaires; http://www.egliserusse.eu/blogdiscussion/Une-publication-datee-de-2012-Portes-closes-au-cimetiere-russe-de-Nice-et-photos-recentes-2016_a4639.html?com [dostęp 25.08.2017].

Schakhovskoy, Dimitri i Tamara (2014), Solidaires de la Russie à l'heure de la tragédie ukrainienne; <http://www.russkymost.net/spip.php?article70> [dostęp 25.08.2017].

W języku rosyjskim

Россотрудничество. О Россотрудничестве; <http://rs.gov.ru/ru/about> [dostęp 25.08.2017].

Filmy w Internecie

CNEWS (2016), Émotion et solidarité dans la communauté orthodoxe de Nice; https://www.youtube.com/watch?v=y-kZsQ12_RY [dostęp 25.08.2017].

Cozari, Yana (2016b), Гала-вечер в Ницце, посвященный окончанию реставрации Свято-Никольского Собора; <https://www.youtube.com/watch?v=BjG9cckgmF0&feature=youtu.be> [dostęp 25.08.2017].

Собчак, Ксения, Лобков, Павел (2016), Война на погосте. Как русские эмигранты делят с Москвой кладбище в Ницце; https://tvrain.ru/teleshov/bremja_novostej/kak_russkie_aristokraty_deljat_s_putiny_m_kladbische-404550/ [dostęp 25.08.2017].

Wywiady

Cécile Vaissié z Alexis Obolensky, Nice, 24.02.2017.

Cécile Vaissié z Tatiana Chirinsky-Abolin, 2017.

Andrzej Szeptycki Pamiętać o przeszłości, myśleć o przyszłości

Halbwachs, Maurice (2008), Społeczne ramy pamięci, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.

Kuczma, Leonid, Kwaśniewski, Aleksander (1997), Wspólne oświadczenie prezydentów Polski i Ukrainy o porozumieniu i pojednaniu obu narodów, 21 maja, http://www.pwin.pl/Publikacje/biu3_151.pdf [dostęp 24.09.2019].

Le Goff, Jacques (2007), Historia i pamięć, tłum. Anna Gronowska, Joanna Stryczyk, Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323526629>

Orwell, George (1993), 1984, tłum. Tomasz Mirkowicz, Warszawa, Da Capo PWN (b.d.), intersubiektywność. Online: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/intersubiektywnosc;3915177.html> [dostęp 24.09.2019].

Szacka, Barbara (2006), Czas przeszły, pamięć, mit, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Tyrmand, Leopold (2004), Zły, Warszawa, Prószyński i S-ka.